

R E C E N Z J A

PRACY DOKTORSKIEJ MGR RENATY DĘBECKIEJ-PISAREK REWITALIZACJA TERENÓW ZDEGRADOWANYCH JAKO ELEMENT STRATEGII ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU REGIONU UPRZEMYSŁOWIONEGO

Recenzowana praca doktorska mgr Renaty Dębeckiej-Pisarek została wykonana pod kierunkiem prof. dr hab. Elżbiety Lorek na Wydziale Ekonomii Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.

Biorąc pod uwagę przedmiot badania oraz zakres merytoryczny pracy – chodzi o ocenę procesu rewitalizacji terenów zdegradowanych w powiązaniu z strategiami zrównoważonego rozwoju w regionach uprzemysłowionych – to dysertację należy zakwalifikować do grupy prac z zakresu ekonomii, a ściślej do jej działu - ekonomii środowiskowej. W opracowaniu analizuje się procesy rewitalizacyjne terenów zdegradowanych jako składowe zrównoważonego rozwoju.

1. Układ, zakres, treść i tezy pracy

Doktorantka podzieliła rozprawę na 4 rozdziały, nie licząc dosyć obszernego *Wstępu* (8 stron) oraz syntetycznego *Zakończenia* (4 strony). Opracowanie jest bardzo obszerne i liczy łącznie 206 strony tekstu, wraz z *Bibliografią*, zestawem *Źródeł* oraz spisami tabel, rysunków i *Aneks*em zawierającym kwestionariusze ankiet.

W załączonej *Bibliografii* Doktorantka skromnie wykazała łącznie 64 pozycje bibliograficzne, w tym – niestety – „tylko” 7 zagranicznych (moim zdaniem w pracy trochę brakuje odwołań do czasopism i monografii - głównie angielskojęzycznych, w których tematyka rewitalizacji, rozwoju zrównoważonego i transformacji terenów uprzemysłowionych przecież szeroko poruszana i rozważana co najmniej od trzydziestu lat).

Dodatkowo, wykorzystane teksty pochodzą głównie z lat 1990-2010, a więc co najmniej sprzed dekady, gdy tymczasem w podjętej przez Nią dziedzinie, ewolucja podejść, zarówno badawczych jak i syntezyjących wyniki prowadzonych analiz – jest bardzo szybka. Pewnym uzupełnieniem powoływanych materiałów jest wykaz Źródeł, liczący 21 pozycji, wśród których część (8 pozycji) powinna znaleźć się w spisie bibliograficznym. W sumie jednak przywołana literatura przedmiotu jest wystarczająca i merytorycznie uzasadniona, co potwierdza rozeznanie Doktorantki w głównych dokonaniach naukowych w dziedzinie, w której mieszczą się Jej badania.

Rozdział pierwszy (*Rewitalizacja terenów zdegradowanych – systematyka pojęciowa*, 46 stron) ma charakter teoretyczny i definicyjny. Omówiono kolejno definicje i kryteria delimitacji terenów zdegradowanych, gospodarowanie terenami zdegradowanymi i typologię barier ich wykorzystania. Ponadto zdefiniowano pojęcie rewitalizacji oraz określono cele i cechy tego procesu, wskazano jego chronologię oraz sposoby programowania w kontekście uwarunkowań finansowych. Podobnie rozdział drugi (*Teoretyczne podstawy zrównoważonego rozwoju*, 51 stron) dotyczący kwestii koncepcyjnych, definicji i uwarunkowań analizowanych procesów, koncentruje się na określeniu celów i zasad warunkujących działania składające się na zrównoważony rozwój. Nawiązano do genezy koncepcji zrównoważonego rozwoju określając kolejno instrumenty, wskaźniki i cechy procesów składających się na określony typ zmian w terytorialnych strukturach społeczno-gospodarczych. Omówiono także relacje między polityką ekologiczną a polityką ekorozwoju oraz odniesiono się do działań równoważących rozwój, podejmowanych na poziomie UE. W rozdziale trzecim (*Gminne procesy rewitalizacyjne*, 20 stron) dokonano analizy przedsięwzięć rewitalizacyjnych na poziomie lokalnym w ujęciu procesowym, koncentrując się na ich uwarunkowaniach, programowaniu i ewaluacji. W szczególności zanalizowano realizację lokalnych procesów rewitalizacyjnych w ujęciu koncepcji zrównoważonego rozwoju, odnosząc się do formuły programowania i tworzenia lokalnych strategii zrównoważonego rozwoju omawiając kolejno etapy jej tworzenia – diagnoza sytuacji wyjściowej, uwarunkowania lokalizacyjne, monitoring efektów, inwentaryzacja działań rewitalizacyjnych, ewaluacja (mierniki, zasady) i przykłady korzystnych zmian na obszarach zdegradowanych. W rozdziale czwartym (*Zastosowanie metody studium przypadku do oceny przeprowadzonych procesów rewitalizacyjnych terenów zdegradowanych w gminach Jaworzno, Bytom, oraz Sosnowiec w świetle założeń zrównoważonego rozwoju*, 54 strony) uzasadniono wybór metody badawczej (*case study*) i scharakteryzowano jej główne cechy. Na przykładzie trzech wybranych miast z aglomeracji górnośląskiej wskazano na konieczność zdiagnozowania stanu wyjściowego oraz

omówienia uwarunkowań formalno-prawnych procesu rewitalizacyjnego, zanalizowano także źródła finansowania oraz mierniki i bariery efektywności tych działań. W dalszej części odniesiono się do zidentyfikowanych potrzeb i priorytetów lokalnych społeczności, co umożliwiło ocenę zmiany rewitalizacyjnej w kontekście koncepcji zrównoważonego rozwoju. Analiza procesów rewitalizacyjnych oraz zastosowane mierniki korelacji ich efektywności z zrównoważonym rozwojem gmin miejskich umożliwiły Autorce wykazanie, że procesy rewitalizacyjne mają istotne znaczenie dla wdrażania zrównoważonego rozwoju (badanych) miast.

W części wstępnej omówiono także zakres pracy, cele oraz tezy badawcze. Są one sformułowane w klarowny sposób i przedstawione w przemyślanej kolejności. W kolejnych rozdziałach, tworzących dosyć dobrze uzasadnioną merytorycznie całość, rozwinięto poszczególne zagadnienia, zarówno teoretyczne jak i wynikające z przeprowadzonych badań. Autorka podjęła również próbę wykazania prawdziwości swoich tez, a także dokonała oceny, w jakim stopniu osiągnięto cele pracy. W sumie, układ pracy oraz jej strukturę, a także kompletność tez (łącznie sformułowano 5 tez) oceniam jako prawidłowe. Autorka dysertacji wykazuje się stosunkowo dobrą znajomością omawianej tematyki, a prezentowane treści są dobrze uzasadnione, zarówno w kontekście podjęcia tematu jak i zakresu rozważań. Można też zauważyć, że Doktorantka wykazuje zdolność do analitycznego myślenia, czego dowodzi sposób i jakość prowadzonego wywodu (mam pewne zastrzeżenia do strony stylistycznej tekstu), jak również swobodne korzystanie z materiału empirycznego uzyskanego w wyniku rozbudowanych badań własnych.

2. Merytoryczna ocena pracy

W recenzowanej pracy doktorskiej podjęto kwestię gospodarowania terenami zdewastowanymi i zdegradowanymi jako składowymi polityki zrównoważonego rozwoju. W szczególności skoncentrowano się na rewitalizacji (takich terenów), która jest sposobem na ich wyprowadzenie ze stanu kryzysowego w kierunku trwałego i zrównoważonego rozwoju. Jako przedmiot badania wybrano trzy gminy miejskie województwa śląskiego, dla których podjęto próbę wykazania, że procesy rewitalizacyjne wpisują się w politykę trwałego i zrównoważonego rozwoju. Jako cele pracy wskazano uporządkowanie i uzupełnienie wiedzy z zakresu zarządzania terenami zdegradowanymi, rozpoznanie kierunków, barier i czynników warunkujących przeprowadzenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych, podjęła też próbę sformułowania wskaźników i mierników efektywności przedsięwzięć rewitalizacyjnych.

Sformułowane cele pracy Autorka próbowała osiągnąć poprzez wykazanie, że prawdziwe jest pięć tez badawczych, przy czym ostatnie trzy to raczej hipotezy badawcze, wymagają one bowiem potwierdzenia empirycznego. Pierwsza teza dotyczy efektów rewitalizacji terenów zdegradowanych, które skutkują poprawą warunków życia mieszkańców w sferze społecznej, kulturowej, gospodarczej i środowiskowej. Druga ma charakter metodologiczny i zakłada, że zastosowanie metody studium przypadku umożliwia skuteczną ocenę efektywności rewitalizacji terenów zdegradowanych. Trzecia łączy długofalowe programy zrównoważonego rozwoju z planowanymi i zrealizowanymi działaniami rewitalizacyjnymi w gminach Jaworzno, Sosnowiec i Bytom (hipoteza). Czwarta zakłada, że głównymi barierami rewitalizacji w badanych gminach są finanse lokalne oraz konieczność pozyskiwania zewnętrznego wsparcia finansowego (hipoteza). Piąta wskazuje, że procesy rewitalizacyjne w badanych gminach są odpowiedzią na potrzeby społeczne, gospodarcze, środowiskowe i kulturowe (hipoteza, s. 6).

Pierwsze dwie tezy zostały w jakimś sensie potwierdzone poprzez krytyczną analizę literatury oraz dokumentów i opracowań związanych z realizacją przedsięwzięć rewitalizacyjnych na obszarach zdegradowanych. Natomiast pozostałe trzy (bardziej są to hipotezy), zostały w toku badań potwierdzone częściowo (trzecia) i w pełni (czwarta i piąta).

Do części dysertacji odnoszącej się do kwestii definicyjnych oraz formułowanych typologii zjawisk i procesów mam kilka zastrzeżeń. Po pierwsze, większości dywagacji poświęconych dyskusji nad definicjami (m. in. pojęć rewitalizacji (s. 34 i dalsze), zrównoważonego rozwoju (s. 59 i dalsze), instrumentów zrównoważonego rozwoju, rozwoju lokalnego i jego celów, polityki ekologicznej (s. 107) itd.) Autorka nie opiniuje, nie podejmuje z nimi dyskusji, wobec czego trudno jest zorientować się, które z prezentowanych stanowisk przyjmuje jako wiodące w swojej pracy. W efekcie, podsumowanie trzech pierwszych rozdziałów (s. 128-129) w istocie odnosi się do wymienienia czynników istotnych dla zarządzania zrównoważonym rozwojem (w domyśle) struktur lokalnych, ale już nie (np.) do ich wag. Po drugie, odniesienia literaturowe, jakkolwiek właściwe, zbyt często odnoszą się do tych samych, dosyć znanych opracowań (Skalski, Borys, Broł, Poskrobko, Kopeć, Górka, Klasik, Zuziak). Tak, jakby poza wspomnianymi PT Autorami nikt o tych sprawach od dłuższego czasu nie pisał niczego istotnego. Tymczasem, tylko polskich opracowań, dotyczących kwestii rewitalizacji, rozwoju zrównoważonego i rozwoju lokalnego, zarówno monografii jak i artykułów w renomowanych czasopismach są setki, jeśli nie tysiące. Autorka nie wysyła do Czytelnika sygnału, że znane Jej są chociaż niektóre z tych licznych prac.

W ogólnej ocenie, poza niewielkimi zastrzeżeniami (w wielu miejscach słaba merytorycznie jest analiza zawartości tabel i wykresów), potwierdzam wysoki poziom merytoryczny całej dysertacji - umożliwił on uzasadnione formułowanie wniosków ogólnych, jako wynikających z weryfikacji tez badawczych pracy. Większość tez wyartykułowanych na wstępie opracowania została potwierdzona, a cele badawcze – w przeważającym stopniu – osiągnięte.

4. Ocena formalnej strony pracy

W recenzowanej pracy znalazłem niestety sporo niedociągnięć o charakterze formalnym. Pomimo staranności, z jaką Doktorantka przygotowała dysertację doktorską, można w niej znaleźć, dosyć dużo błędów stylistycznych (nagminne powtórzenia (np. ryc. 4.2 s. 139), tautologie, zbyt długie zdania, tzw. „punktologia” (nadmierne ujmowanie zagadnień w formie wyliczanych w tekście punktów), prezentacja tytułów tabel i wykresów (np. s. 158) zamiast analizy ich zawartości z powołaniem się na ilustrację (zob. tab. 4.10), niezręczne sformułowania (np. „... a średnice nabrały charakter „biednego centrum”.”, s. 162; „na poziomie kulturowym zrównoważonego rozwoju wskazano...”, s. 177), niedokończone zdania (s. 103) i in.) i technicznych (braki interpunkcji, tzw. literówki, słabo czytelne tabele i schematy, podwójne zapisy tego samego wzoru (s. 165), nieczytelne tytuły podrozdziałów, niedopracowane przypisy itd.). Gdyby przedstawiona do recenzji praca doktorska miała być publikowana, wymagałaby dosyć daleko idących poprawek zarówno w warstwie merytorycznej (styl), jak i technicznej. Pomimo tych uchybień stwierdzam, że praca doktorska mgr Renaty Dębeckiej-Pisarek reprezentuje wystarczający poziom formalny by możliwa była internalizacja przedstawionego tekstu.

Wnioski

Generalnie, najcenniejszą częścią pracy są te jej części, w których Doktorantka podejmuje się samodzielnej oceny analizowanych zjawisk i wyprowadza uzasadnione naukowo wnioski znajdujące oparcie we własnym postępowaniu badawczym. Są to - w mojej ocenie - przede wszystkim rozdział analizujący w sposób dojrzały procesy rewitalizacyjne na poziomie lokalnym (rozd. 3) oraz rozdział oceniający proces rewitalizacyjny terenów zdegradowanych w trzech wybranych miastach w świetle założeń koncepcji zrównoważonego rozwoju (rozd. 4).

Konkludując, uważam, że recenzowana **praca doktorska mgr Renaty Dębeckiej-Pisarek spełnia wymogi stawiane tego rodzaju rozprawom naukowym** i wnoszę o przyjęcie tej rozprawy przez Komitet Naukowy Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach **oraz dopuszczenie Doktorantki do dalszych czynności związanych z uzyskaniem stopnia doktora nauk ekonomicznych.**

(prof. dr hab. Krystian Heffner)